

ЧЕРВОНИЙ ШЛЯХ

ЛІТЕРАТУРНО - ХУДОЖНІЙ, КРИТИЧНИЙ

І ГРОМАДСЬКО - ПОЛІТИЧНИЙ МІСЯЧНИК

1936
січень **1**

МАЙК ЙОГАНСЕН

СИТТУТУНГА

„Манже убил жаворонка“

А. Чехов.

Навчитель географії й зоології в Мецівському колежі мсьє Дьедон Мва Келькшоз-а-Манже вийшов полювати жайворонків у повному мисливському рихтованні. Була неділя в місяці квітні, крізь середньовічні вікна колежа сонце щодня прогрівало аж до серця чорний сурдут учителя, навіть зацвілі мури ставали теплі, він, виходячи з класу, торкався їх схвильованою рукою. Надходила велика пора полювання, і кожного разу дзвінок на перерву нагадував йому дзенькіт жайворонка.

Кров войовничих предків, лицарів та ловців, пульсувала в жилах Дьедона Мва Келькшоз-а-Манже. Прадід його і однойменець сеньйор Дьедон був грозою свого власного егоїстичного, авторитарного, антигромадського роду Мва. Він полював вовків, у нього знаменитий був смик волохатих бретонських псів, і околишні селяни ховалися в тремтливих лісах Де Во і Дез Оньон, почувши звук великопанського рогу.

Ще старовинніший був рід його прабаби. Келькшози, вигнані Олівером Кромвелем з вікодавніх горяних сідал своїх навколо Лох Ломонду, оселилися поблизу Меца в Мезьєрах і з достеменно кельтицькою жадобою, збройно і грошовно ограбували навколишнє населення. Як Мва були лицарі-ловці, так ці були лицарі-лихварі і добиралися вже до горлянки самим безпечним сеньйорам роду Мва. Коли несподівана шлюбна унія страшного Дьедона з блискучою Аделіною Келькшоз поклала краї ворожнечі і з'єднала силу і багатство двох наймогутніших родів. Далі три революції підірвали добробут фамілії, і мисливське рихтовання останнього Дьедона Мва Келькшоз-а-Манже було вже зовсім не аристократичне.

В числі того рихтовання навіть порізана на акуратні клаптики газета була не зовсім аристократична. Це був „Petit Parisien“, бульварна катеринка, повна неймовірних авантур і імовірних пліток.

Але саме ці клаптики були повні правди, на цей раз ефектнішої від усякої брехні, правди про гітлерівський терор у Німеччині, про єврейські погроми, яких ще не бачив світ, про винищення робітництва, якого ще не знала історія.

З двоїстим почуттям навчитель учора читав цю газету. З одного боку, він був патріот і боявся німецьких націоналістів, боявся реваншу за Версальський мир. З другого боку, він був патріот — і ненавидів євреїв і боявся робітників, боявся, щоб безбаченки, інтернаціоналісти, комуністи не позбавили його і його країну славних родових традицій.

Слабий фізично, книголюб і буквогриз, навчитель любив своє мисливське рихтовання. З рушницею в руці, з ремнями навхрест пліч, він почував себе ловцем, сливе лицарем. Ще будиши малим, він палицею збивав голови німцям, мусульманам, євреям, неграм у буйних бур'янах колись розкішного Шато Мва, де тепер був коледж. Цей небоєздатний викладач через усе своє життя мріяв про бої — з мільйонів таких людей складаються кадри, на які спирається націоналізм.

І тепер він любовно стискав у руках рушницю з дамасковими дулами роботи Вернея і Карона, єдиний спадок колишніх велелишних днів — це була добра зброя. Дьедон хотів би за честь свого краю бити з неї німців, євреїв, комуністів, як куріпок. У нього була навіть своя теорія, що легше боротися з революціями, озброївши армію і жандармів дробовими рушницями.

У лівій кишені його мисливського жакета був сенегальський табак у гумовому кисеті і папір в яскравій обкладинці — там намальована була сцена розстрілу комунарів біля стіни цвинтаря Пер Лашез; браві, елегантні драгуни в червоних штанах розстрілювали обірваних, скоцюрблених пролетарів — як дичину, як жайворонків; улюблений герой Дьедонів, генерал Галіфе командував, спершися на ясну кавалерійську шаблю — двадцять п'ять років посполу навчитель купував цю саму папірку в яскравій обкладинці — малюнок збуджував у ньому героїчну кров його славних предків.

У правій кишені того ж сірого жакета було кругле дзеркальце вабити жайворонків. Умонтоване в спеціальну машинку, воно могло крутитися під променем сонця, принаджуючи спраглого жайворонка як на воду. У рюкзакові на спині були харчі на цілий день, похідна сковорода, скільки цибулин, провансальська олія і навіть книжка, щоб читати, якщо полювання буде не дуже жваве.

Книжка та була найменш аристократична річ у мисливському рихтованні навчителя географії та зоології, бо це був подарунок від парвеню, професора зоології Лоранса, славного вченого, друга Анатолія Франса, атеїста, зв'язаного з комуністами, сина єврейки і тьонвільського коваля, того самого Лоранса, що колись був учнем Дьедона Мва Келькшоз-а-

Манже, а тепер був покійник і труп його зогнив не в Пантеоні, а десь у диких нетрах підчас африканської експедиції. При ньому знайшли нескінчений рукопис.

Але мисливець уже перестав думати про своє рихтовання, ідучи рівним гудроном тіонвільської дороги. Він ступав поквапливо, весняне сонце робило йому реверанси з чисто вимитого, як класна дошка, неба, на вишнях пав білий цвіт, і десь згори він уже чув скляний дзенькіт далекого жайворонка. Він був задоволений з поведінки природи, він поставив їй найвищий бал.

Він і надіявся й боявся. Забагато розвелось мисливців останнім часом. Уже не раз він вертався додому без єдиного жайворонка, несучи якусь собі жовтогрудку, горобця або ластівку. Його предки більше полювали вепрів, ніж він — жайворонків.

Підстібуваний страхом і заспокоєний надією, Дьедон почав запарюватись під щораз гарячішим квітневим сонцем. Уже був південь, і пора було починати. Ще він не дійшов Ст. Пріва-де-Монтань, але високочолі дуби Марі-о-Шен уже ясно виднілися праворуч дороги, тут були лани орендарів з Ст. Пріва, фермер у деревляних пантофлях наганяв коня, впряженого в сівалку — це був великий лан далеко від Меца. Сюди мало хто добідав з мисливців, і, вибравши кущик край бічної дороги, Дьедон став лаштуватися.

Під кущиком він поскладав свої речі, розстелив дощовичка, щоб сидіти на сируватій ще землі, і відійшов на десять кроків накручувати дзеркальце-принаду. Годинникового механізма, що поволі повертав дзеркальце, ваблячи жайворонка виблиском чистої води, вистачало на п'ятнадцять хвилин. У далекі старі часи, коли мало ще було мисливців, Дьедонові щастило убивати по п'ять-шість жайворонків на день з допомогою цієї нескладної машинки. І тепер у нього було з собою півсотні патронів, але він з острахом думав, що може не доведеться вистрелити й одного: мисливців побільшало, дичини порідшало, а яка була, стала хитра і сторожка, як ніколи. Дьедон накрутив механізма і повернувся до кущика. Нарубавши великим ножом гілля, він повтикав його в землю, дбаючи, щоб листя нависало і над головою. Зеленого фетрового бриля свого він теж замаскував листям і сів чекати з рушницею напоготові, немов викликавши учня, що не вивчив загаданого уроку.

Поволі плив день над ріллею, фермер у деревляниках уже вп'яте повертав коня, механізм уже накручувано скільки разів, а все ще ні один жайворін не підлетів до дзеркальця. Десь вони були: зрідка чути було прозоре цвирготіння, десь у блакитній повені стояв невидимий птах з розпростертими крильми, але нічого не було видно, і навіть дзвеніння те часом ущухало, розтавало в синій порожнечі, немов десь на

задній лаві шкідливий учень дзвенів обережно і потайно сталевим пером. Треба було чекати до вечора, і Дьедон, зітхнувши, одіслав рушницю так, щоб була напихваті. Уже дуже кортіло курити, він зчувся, що він не в класі, звичним рухом він добув табак і акуратно скрутив цигарку так, щоб трохи грубша була на тім кінці, де запалювати. Закуривши, він підсунув під спину рюкзака, витяг затерплі ноги і розгорнув книжку Лоранса.

„... Ми продали ослів у Тете, соннивому, тихому португальському містечку при великій річці Замбезі.

„Ми переправилися через Замбезі і за 160 миль від португальського містечка Тете ступили на територію північно-східної Родезії близько міста Міссала. У форті Джеймсон 20 липня я найняв ще 26 носіїв мало не виключно з племена Авемба, бо між ними і іншими племенами точиться смертельна боротьба і такий караван, у якому є і Авіза і Авемба, рідко гаразд завершує свою путь. Все ж таки мені не пощастило мати людей одного племена, мій головний ловець Том був з племена Ягуа, з попередніх носіїв було кілька душ з племена Авіза.

„Люте й войовниче племено Авемба було підкорило собі всі околишні народи, і Авіза зберегли свою територію тільки в однім місці на noord-захід-noord від М'Піка. Авемба — це високі ставні люди, вони татуюють собі лоба і лице, виголюють волосся, залишаючи чілку серед лоба. Одрізання вух, вирізування повік, ховання живих жінок з тілом ватажка є звичайні в них речі, і мені розповідали, що ватаг Лучемба буквально покрив своє шатро грудьми жінок.

„Ми посувалися стежкою від форта Джеймсон у напрямі М'Піка, скрайнього посту, де є англійці. На п'ятий день ми переправилися через велику ріку Луангва і дійшли горяного пасма Мучінга помежи двох рік, які вливаються в Луангва і назов яких я не міг знайти ні на одній карті. Саме бо річище Луангви вище від певної точки позначається на карті пунктиром і тільки коло кордову Тавганайка знову стає відома її путь.

„Носії мені коштували недорого — кожен з них одержував півтора шилінги на місяць в англійській монеті, але я мусив їх годувати, і ми відійшли від ріки, ідучи слідами слонів. Треба було перейти високе межиріччя, сухе й палюче, отже двадцять носіїв несли калабаші з водою.

„Напившись, слони часто відходять за тридцять-сорок кілометрів від річки, але іншого виходу для мене не було — я мусів спробувати вбити слона на м'ясо для своїх тридцятьох носіїв.

„Том, мій головний ловець, зломив тростину і зміряв слід найбільшої слонової ноги. Він похитував головою — слід був не досить великий і не дуже свіжий, слони були тут удос-

віта і могли пройти вже з півсотні кілометрів углиб межиріччя. Усе ж таки ми вирушили в путь; попереду Том, за ним я з біноклем, далі двоє найдужчих носіїв з рушницями, і далі йшли Авемба з водою.

„Надвечір ми натрапили слонів. Том повернувся до мене і, взявши за руку, повів уперед, ведучи так, щоб ні на мить не відко було нас між кущами і щоб ні одна суха гілочка не потрапила під ноги. Ми скрадалися так метрів з чотирьох, і, нарешті, нижче від себе, на схилку, я побачив слонів. Вони паслися, швидко посуваючись уперед, ламали віти з невисоких дерев і один по одному зникали в буйному гіллі. Я спинився на мить, вибираючи більшого самця, але запалені очі погано бачили проти сонця, я забарився, і тоді якийсь з слонів засурмив у хобот, очевидно зачувши небезпеку — я не управився поцілити, як слони раптом усі зникли в хащах.

„Доводилося ночувати на полонині, при цьому виявилось, що з двадцятьох калабашів з водою залишилося тільки п'ять. Троє носіїв були відстали, лігши в тінь — у них почалися загрозливі симптоми сонячного удару. Десять калабашів випито дорогою. З тих сімох водоносів, що зоставалися, двоє дезертували — вони були з племена Авіза і боялись залишатись серед Авемба; катовані спрагою, ці могли дуже просто убити їх, щоб напиться крові.

„Треба було берегти воду, і я і мій асистент Де-Круз лягли спати, не напившись.

„Я не спав ні однієї хвилини, а Де-Круз одразу почав марити вголос. Вода! — був головний, сливе єдиний мотив його верзінь. Він то кричав голосно і пронизливо, вимагаючи пити в когось, то раптом фальшиво-спокійним тоном перераховував офіціантові, що той має йому подати: чай, вино, каву — три склянки кави без молока, лимонад, пиво, портер, знову пиво, пляшку мінеральної води Віші, воду, просту холодну воду — тут голос йому підвищувався — так воду, просту воду, нехай некипілу, просто спід крана, але швидше, бо він має поспішати на експрес; отже, швидше склянку простої води, води! уже знову кричав він, то жалібно, як капризна жінка, то сипло і грізно: води! та голос йому знову вщухав, і він починав спокійно перераховувати всілякі напої.

„На ранок виявилось, що з п'ятьох калабашів з водою залишився один. Двоє водоносів лежали задушені, а двоє пристали до дезертирів і втекли з ними. Люті від спраги Авемба не наважилися зайняти тільки того водоноса, що лежав поруч із Томом. Але не всі Авемба дезертували. Троє повернулися до мене — ці троє були язичники, не християнські перевертні, отже для них дане мені слово важило більше, ніж бог для розбещених попами adeptів католицької

релігії. Взагалі я гадаю, що попи і пастори самі не уявляють собі, яку участь їм готує в руках негрів релігія, що на ній вони заробляють гроші. У фантазії негрів Авемба білий чоловік, розіп'ятий на хресті є, мабуть, непогана вказівка на те, що треба зробити при першій змозі з попами і пасторами. Цей образ розіп'ятої людини цілком у дусі їхніх власних звичок та методів.

„Так чи інакше, але треба було йти слідом слонів, і ми вирушили. Я мусив не тільки напоїти Де-Круза, але ще й обмити йому дорогоцінною водою скроні й шию“...

Дьедон відчув сухоту в пельці і хопився похідної пляшки — там була вода з вином. Він поволі з насолодою погурготів кисленьким питвом у горлянці і проковтнув, трохи приберігаючи на вечір. Він знову накрутив машинку з дзеркальцем і знову сів; до вечора ще було далеко, він перекинув кілька сторінок книги.

„... останній постріл поклав слона на спину. Я негайно вирядив двох носіїв до Луангви по воду, бо ні я, ні Де-Круз не могли більше йти, а комусь треба було стерегти м'ясо від хижаків.

„Носії не поверталися два дні. Раніше од них повернулись дезертири Авемба, якимось способом пронюхавши про убитого слона. Я і досі не знаю, як негри дізнаються про події на відстані: Авемба не могли зустріти носіїв, бо йшли від М'Піка, з протилежного боку.

„Я вже не міг рухатись, затеж Де-Круз раптом устав. Він голосно сміявся, герготів, показуючи на Авемба, що вовтузилися, білуючи слона. Він явно уже збожеволів, але якось зрозумів, що в слоновім шлункові повно питва — (я не наважився б назвати те питво водою!). Я пробував намовляти його, але даремно, він підбіг до огидного скривавленого пухира і почав пити смердючу рідину. Напившись, він упав назем і заснув.

„Я не пам'ятаю, як минули ті два дні, поки не було води. Я не пригадую також, коли саме, чи вдень, чи вночі, я воював у своїй уяві з тіонвільським мером, бакалійником Ленуаром за те, що він не дає води людям, які не силатили податків. Я пам'ятаю тільки, що лежав зв'язаний на підлозі в мерії, наді мною стояв як барило пузатий Ленуар і я кричав йому, що він сигарний курець, огидний мундштук із Куби, смердючий куб, так куб, з циліндричним пузом, повний тифозної води, благав людей — а вони стояли смутні й німі, — щоб мені розв'язано руки і тоді я присиплю цей куб вапном, щоб ніхто не смів пити тифозної зарази.

„Коли носії принесли калабаші з водою, вони не полегшили мук бідоласі Де-Крузові — він умер, не прийшовши до тями. так і не побачивши антилопу ситтутунга, за яку ми перетерпіли вкупі стільки лиха. Тепер я мусив її шукати сам. Я на-

пився води. Авемба одрубали слонові голову, пекли, їли, запасалися м'ясом.

„М'Піка було останнє місце, де я бачив білих. Ні страху, ні жалю я, правда, не почував від того, що відтепер не стрічатиму одношкірих зі мною людей, радше навпаки. Мене не лякали також труднощі й небезпека лісових стежок, на які ще не ступав чобіт білого начальника. Я тільки з острахом розраховував свої сили, дещо підрізані пригодою останніх днів. Я твердо постановив витратити їх усі, аби добути антилопу ситтутунга, дивну амфібію, що половину свого життя вікує занурена в воду, ту ситтутунга, якої ще не бачило око білої людини.

„Не думаю, щоб уся наука зоології у розділі „Антилопи“ варту була таких велюдських зусиль, але я вже не міг спинитися. Смерть Де-Круза крижем стояла наді мною; бодай заради пам'яті бідного мого товариша, я мусив одшукати ситтутунга.

„Путь мені лежала переправами через допливи і затоки ріки Чембезі, до великих болот Бангвеоло. Ми йшли лісовими стежками, переходили болота і ріки, води було досить, але так само дуже вистачало єгипетських мук і тортур над тими ріками.

„Ми мусили раз чекати пів дня, поки перейде похід мурашів. Том затримав мене за рукав в останню мить, коли я хотів іти далі — мураші ті за кілька хвилини можуть убити буйвола. Москіти всякого роду, п'явки; вони повзли сухопуттям, забиралися у панчохи, під білизну, в черевики, і їх треба було відривати від лиця, від шиї, викидати з кашкета. Білі, жирні паразитні гробаки з убитих антилоп залазили в ніздрі і вуха. Після однієї ночі поруч з шкірою антилопи гартебісте я став глухий на праве вухо — барабанну перетинку проточив мені такий гробак.

„Паразитів трохи поменшало, коли ми знов ступили на велику суху прерію поміж Чембезі і болотами Бангвеоло, але затеж знову почалася спрага. З обсохлим, мов перегорілим, горлом ми дісталися до перших очеретів Бангвеоло.

„Том посадив мене на деяку відстань від очеретів і почав з іншими заходити півколом у болото. Це було полювання на людину. Без негра з племена Ва-Унга не можна дістатися до середовинного озера Тумбва, оточеного десятьма милями очеретів. Але негри Ва-Унга у звичках своїх подібні до таємничої антилопи, яка живе в тих болотах Бангвеоло — побачити їх не можна — вони здавна звикли світ-заочі тікати від інших людей і селитися тільки в неприступних неминучих трясовинах серед болота.

„Томові пощастило — найпершим же заходом упіймано живцем одного Ва-Унга; жорстокі Авемба управилися тільки трохи пошарпати його. Знайдено з його допомогою човни,

і переднім човном я з Ва-Унга випхались на стежку до середовинного озера Тумбва.

„Кілька годин, мабуть, над сім англійських миль, ми то пливи стежками в очереті, то пхали човна через трясовини, то виходили на круглу якусь чистинку, то знову занурювалися у височенні очерета. Десь надвечір стало видно звідусіль — розляглася широка вода — це було озеро Тумбва. На березі супроти мого човна зіткнулися мізерні курінці Ва-Унга, а на кілках просихало ще мізерніше рибальське знаряддя. Тут нам треба було вочувати.

„Другого ранку, виснажений безсонною ніччю і безнастанною борнею проти паразитів, я почав полювати на ситтутунга. Мені боляче було звести руку, і кожен крок заляканих ніг одбивався як постріл у скронях, але я на це не важив. Я був, нарешті, в Бангвеоло, де мені, першому з білих, судилося побачити ситтутунга, я був навіть веселий і схвилюваний.

„У неймовірних очеретах, де не було навіть ні стежок, ні чистин, а самий зрадливий, безодній, зибучий мул, мене покинуто в засідці. Безодня під тонкою плівкою намулу не лякала мене — рясні корневища очерету давали змогу урятуватися, лігши плацма — аби попереду не провалитися з руками і плечима. Том і ловці Авемба були далеко, треба було охопити кілька миль півколом ловців, щоб сторожка ситтутунга не втекла стороною.

„Я перейшов кілька метрів, щоб випробувати ґрунт. Ступаючи на вузлуваті прикорні трави, можна було поволі пересуватись. Переді мною щось білішало крізь стебла, я ступив ще двічі й побачив екваторіальний шолом білого чоловіка. Об'їдений череп закалатався в шоломі, коли я штовхнув його ногою, і від черепа шийний окіст вів крізь усохлу траву в чорну безодню болота. Щось тихо дзвеніло в безвітряній тиші — великі мухи, схожі на оводів, знялися з стеблів навколо. То були мухи тсе-тсе, і я догадався, що білий умер від сонної хвороби — заснувши в очеретах.

„Я наламав очеретиння і влаштував собі сідало... Чекати треба було довго, а ноги ломило вже так, що я не міг стояти. Далеко спереду галасували й ламали очерета ловці Авемба, силкуючись не лише вигонити ситтутунга з хащів, а й не дати їй сховатися у воді. Бо часто буває, що сполохана ситтутунга не тікає геть, а занурюється у воду і, заклавши назад роги, висуває самі ніздрі, отже тільки ступивши їй на голову, удається її знайти. Але й тоді ця химерна тварина часом ринає у воду, щоб знову виставити ніздрі десь в іншому, ще за тишнішому місці.

„Сонце гріло мені голову крізь солом'яного бриля, і мені дуже хотілося спати. Ноги, солодко витягнуті на очеретинні, не боліли, не існували. Я вже починав засинати, коли почув недалеко в комиші шерест і швидке лопотіння, плюск і хлюп.

Я звівся і наготував рушницю, десь хитнулося верхів'я очерету й застигло — то пробігла повз мене ситтутунга. Сторонами обіруч мене пройшли мої ловці Авемба, але я не гукав. Мені здавалося, що я матиму більше шансів, сидівши тихо і нерухомо. Крім того, мені хотілося спати.

„Я уявляв собі просте дерев'яне ліжко, на якому я спав у дитинстві. Через стінку була кузня, і батько гунав у ній молотом день-у-день. Я так звик до ритмічних ударів об ковадло, до дзвону заліза, що міг спати під цю музику. Тепер же не було чути й цих ударів. Тільки луна від них тихо дзвеніла у вухах, не ударами, а неперервним гудущим дзвоном, і спати було так прекрасно, ще легше, ніж під двотактні удари молота.

„Я вже засипав, коли я почув ці удари, раз-два! раз-два! — ні, це були не удари, це були постріли, за ними розтявся одчайдушний, дикучий вереск людини, і я пізнав голос Тома. Я легко зрозумів, що Авемба убили його, щоб заволодіти рушницею, і тепер шукатимуть мене, але мене це не стурбувало.

„Я дуже хотів спати. Луна від пострілів, як відгал двотактних ударів молота, все ще тихо дзвеніла у вухах, а я вже знов засинав. Мені снилося, що я сплю, що я натягаю шорстку, гарячу ковдру, вона шерестить на ребрах ліжка, мені чимраз виразніше і солодше снилося, що я сплю.

„І от, як завжди перед повним засинанням, крізь голову пройшли легкі і рішучі шереги надзвичайних думок — прості, ясні й вірні, вони породили б геніальні поеми, небосажні винаходи, вернигорні відкриття — якби вони йшли бодай на півхвилини раніше, коли людина ще має силу струсонутися сон, підвестися і нігтем записати їх коло себе на стіні.

„З дивною ясністю я зрозумів, що надаремно витратив своє життя, борючись проти жульманів і служмистрів Академії за справжню ідеальну зоологію, неможливу і непотрібну в тому суспільстві, де керували служмани і жульмистри. Я зрозумів також, просто і без жалю, що не знайду, не побачу, не покажу світові амфібійну антилопу ситтутунга і що від того ніщо не зміниться на світі. За цією другою ясністю прийшла третя, і, засинаючи, я зрозумів, що захворів на сонну хворобу і що сконаю в очеретах, як сконав невідомий чоловік в екваторіальному шоломі — тільки мій череп буде калататися в солом'яному брилі. Я тихо посміхнувся крізь сон і, прощаючись, спокійно перевів очі туди, де лежав мій попередник.

„Крізь сонниве дрімуче мереживо очеретів я побачив — стояла висока антилопа. Майже чорна, блискуча шкіра її була гладка від води, і струмки ще збігали вздовж колін. Сливе прямі, довгі — довгі, як промені, гострі на кінцях, роги уп'ялися в сухе небо, і сонце вузьким скляним струменем збігало по них до високого лоба. Широкі чорні ніздрі, немов у коня, ледь роздуваючись, дихали тихо. На мене дивились надзви-

чайні очі, які я бачив тільки на стародавніх малюнках, трохи косі, з явно видним білком, людські, апокаліптичні очі фаустівських фантазм середньовіччя.

„На мить я віджив, і пальці зімкнулись навколо металу рушниці. Але гарячий метал задзвенів у вухах, як у ковадлі, голосно, грізно, владно, я перестав бачити, на обличчя мені натягали хлороформну маску. Мені бракувало повітря, я не міг дихати, дзвін, як тупоти тисяч копит, роздирав мою голову, я скрючився, я скоцюрбився, я задихався, я вмер...”

Дьедон Мва Келькшоз-а-Манже раптом зчувся, що сталося щось надзвичайне, те, чого не було, те, на що він чекав через цілий день. Він тихо звів голову, і пальці зімкнулися навколо гарячого металу рушниці. Від сонця йому злегка дзвеніло у вухах. Біля нерухокої дзеркальної машинки стояв малесенький птах і дивився на нього, схиливши голову. Це не був жайворонок, тільки мала жовтогрудка, але вона була так близько, що здавалася незгірша від найжирнішого жайворонка.

Дьедон звів рушницю і, коли блискуча мушка зрівнялася з блискучим оком жовтогрудки, він надушив спуска. Ще не вигримів одгал, Дьедон уже біг до птиці. Тремтливою від благородного мисливського шаленства рукою він підняв пташку.

Близький постріл розбив жовтогрудку в шмаття. Цілі снопи дробин вбили мізерне пір'ячко в криваві маси потрошеного тільця. Інші дробини одірвали їй ніжки, ще інші геть віднесли і десь вбили в землю півголівки і одне око. Друге око, дивним способом ясне й живе, жалько і довірливо дивилося на Дьедона Мва Келькшоз-а-Манже.